

PL

Łódź. Przewodnik turystyczny

POMNIK HISTORII

Łódź – wielokulturowy krajobraz
miasta przemysłowego

Pomnik Historii to prestiżowe wyróżnienie nadawane od 1994 roku specjalnym rozporządzeniem przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej. Przyznawane jest obiektom o szczególnej wartości dla kultury. W myśl ustawy z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków stanowi jedną z form opieki nad naszym dziedzictwem.

Do dziś tytuł ten nadano 58 zabytkom w Polsce. Do tego elitarnego grona właśnie dołączyła Łódź, której wielokulturowy krajobraz miasta przemysłowego uzyskał status Pomnika Historii. To wyjątkowy wyraz uznania dla łódzkiej unikatowości kulturowej i architektonicznej spuścizny Łodzi, z której wszyscy możemy być dumni.

W granicach Pomnika Historii znalazły się zarówno XIX-wieczne wille i pałace: pałac Izraela Poznańskiego, pałac Karola Wilhelma Scheiblera, willa Matyldy i Edwarda Herbstów, jak i zespoły pofabryczne: kompleks fabryczny Ludwika Geyera – Biała Fabryka, zespół dawnych przędzalni Karola Scheiblera oraz zespół domów robotniczych na Księżym Młynie. Uwzględniając wielokulturowość i wielonarodowość twórców Łodzi przemysłowej, wpisem na listę Pomników Historii objęto także elementy architektury sepulkralnej - cmentarz żydowski i zespół cmentarzy przy ul. Ogrodowej. Osią łączącą wszystkie wyróżnione obiekty jest układ urbanistyczno-przestrzenny w postaci ulicy Piotrkowskiej wraz z układami urbanistycznymi placu Wolności i ul. Moniuszki.

Łódzki Pomnik Historii z uwagi na obszar, na jakim występuje oraz na liczbę elementów objętych tym zaszczytnym tytułem, stanowi ewenement na skalę krajową. Jego przyznanie niezaprzeczalnie podkreśla rangę i wartość posiadanego przez nas dziedzictwa.

ławeczka Tuwima przy ul. Piotrkowskiej 104

POMNIK HISTORII

MAPA OBIEKTÓW

- 1 UKŁAD URBANISTYCZNO - ARCHITEKTONICZNY ULICY PIOTRKOWSKIEJ**
ul. Piotrkowska, Łódź
- 2 PAŁAC IZRAELA K. POZNAŃSKIEGO**
z biurem fabrycznym i przędzalnią wysoką
ul. Ogrodowa 15-17, Łódź
- 3 FABRYKA LUDWIKA GEYERA**
z zabudową rezydencjonalną oraz parkiem i Skansenem Miejskiej Architektury Drewnianej
ul. Piotrkowska 280-286, Łódź
- 4 ZESPÓŁ FABRYCZNO-MIESZKALNY K. W. SCHEIBLERA**
Księży Młyn, Centrala i Park Źródlika
ul. Fabryczna 19-21 (str. nieparzysta)
ul. Księży Młyn 1-15
plac Zwycięstwa 1-2
ul. Przędzalniana 49-67, 46-58, 71, 72
ul. Tymienieckiego 25, 30, 30a
- NEKROPOLIE ŁÓDZKIE**
Zespół cmentarny (Stary Cmentarz)
przy ul. Ogrodowej
- 6 Cmentarz żydowski**
ul. Bracka 40

UKŁAD URBANISTYCZNO -ARCHITEKTONICZNY ULICY PIOTRKOWSKIEJ

ul. Piotrkowska, Łódź

1

Zespół urbanistyczno-architektoniczny ulicy Piotrkowskiej jest świadectwem nowatorskiej działalności gospodarczej i planistycznej władz Królestwa Polskiego, zainicjowanej w latach 20. XIX wieku. Pod względem kompozycyjnym jest jednocześnie osią unikatowego w skali europejskiej rozległego założenia sprzężonych osad rękodzielniczych ze znormalizowanym systemem parcel (18 - 21 x 280 m), tworzących pas długości 4300 m i szerokości od 360 do 1200 m, ulokowanych między dolinami rzek Łódki i Jasień.

Wytyczony w 1821 roku Trakt Piotrkowski dał początek rozwojowi zabudowy Łodzi oraz w naturalny sposób stał się głównym centrum życia społecznego i kulturalnego całego miasta.

Ulica Piotrkowska - centrum życia społecznego i kulturalnego całego miasta

Ulica Piotrkowska

Fragment elewacji przy ul. Piotrkowskiej 90

Piotrkowska jest największym w Polsce zespołem architektonicznym, rozciągającym się na długości 4,2 km, skupiającym na swoim odcinku rezydencje przemysłowców, kantory fabryczne i kamienice czynszowe. Stojące przy ulicy budynki reprezentują bogactwo stylów i wyraziście ukazują etapy rozwoju architektury miasta od pierwszej połowy XIX do początku XX stulecia. Są one jednocześnie dowodem wpływów oddziałujących na Łódź z głównych ośrodków artystycznych Europy Środkowej (m.in. Berlina, Petersburga i Wiednia) oraz Warszawy. Unikatowy charakter ulicy dodatkowo podkreślają charakterystyczne dla Łodzi gmachy fabryczne, stanowiące sugestywne enklawy w ścisłej zabudowie śródmiejskiej.

Ulica Piotrkowska od samego momentu jej wytyczenia aż do dziś pozostaje dość nietypową, bo wydłużoną agorą miasta, skupiającą na swoim obszarze niemal wszystkie aspekty życia dawnych i współczesnych Łódzian.

PAŁAC IZRAELA K. POZNAŃSKIEGO

z biurem fabrycznym i przędzalnią wysoką

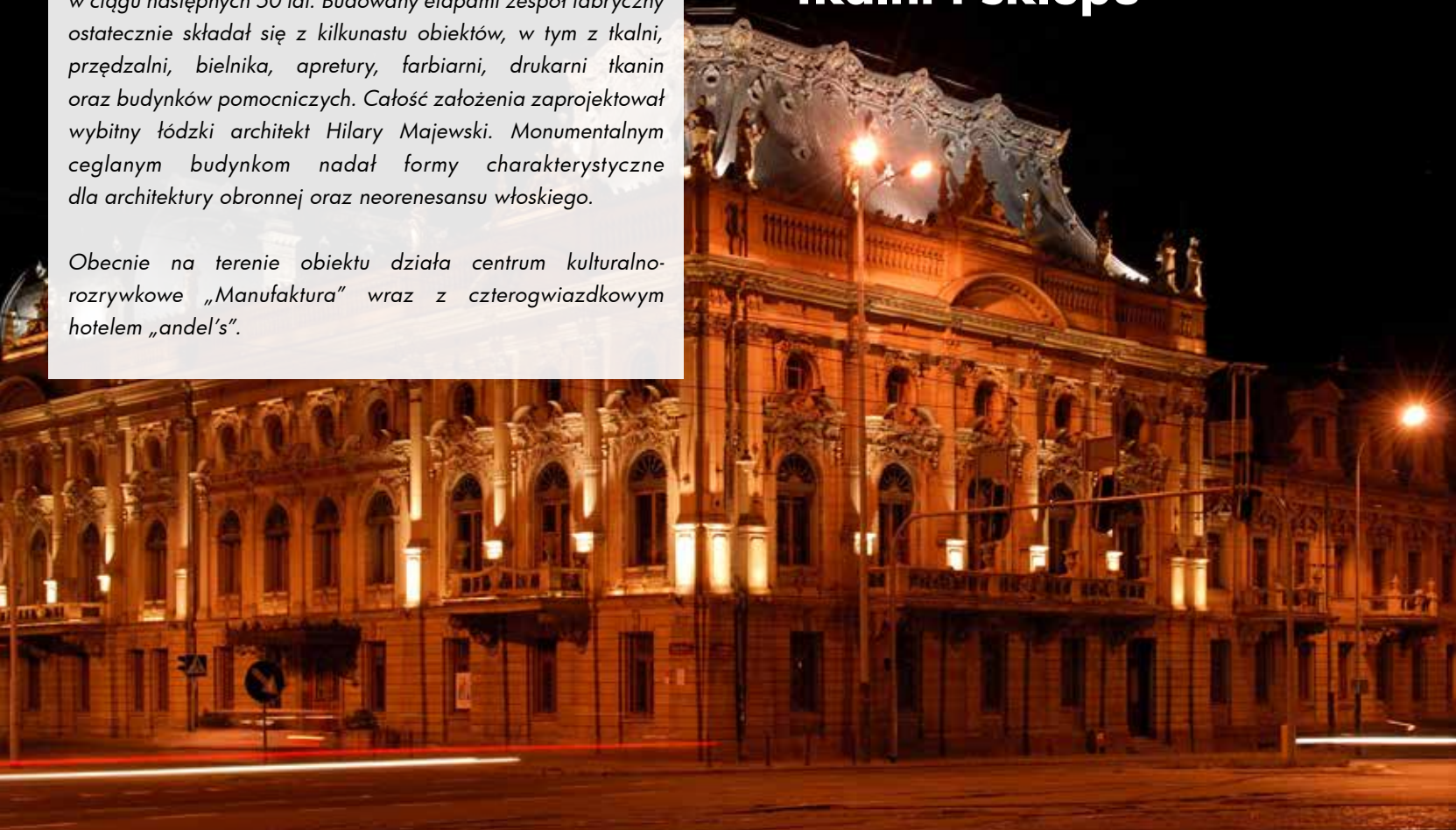
ul. Ogrodowa 15-17, Łódź

2

Izrael Poznański uważany za jednego z najważniejszych fabrykantów XIX-wiecznej Łodzi, zaczynał od skromnej tkalni i sklepu. Jego pierwszy budynek fabryczny, wzniesiony w 1872 roku, stanowił zaledwie zapowiedź ogromnego imperium bawełnianego powstającego wzdłuż ul. Ogrodowej w ciągu następnych 50 lat. Budowany etapami zespół fabryczny ostatecznie składał się z kilkunastu obiektów, w tym z tkalni, przędzalni, bielnika, apretury, farbiarni, drukarni tkanin oraz budynków pomocniczych. Całość założenia zaprojektował wybitny łódzki architekt Hilary Majewski. Monumentalnym ceglany budynek nadał formy charakterystyczne dla architektury obronnej oraz neorenesansu włoskiego.

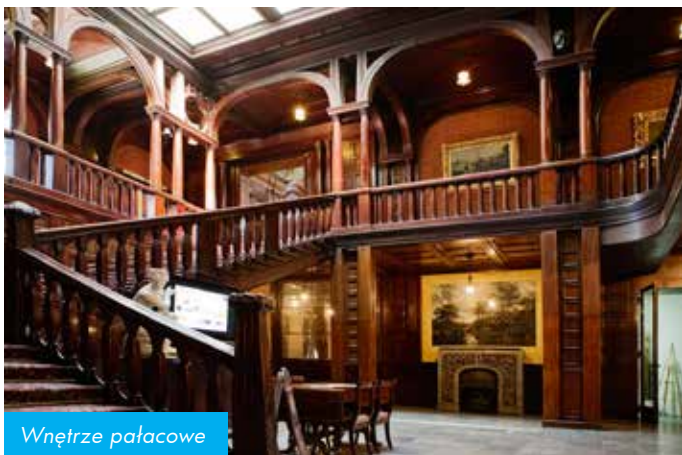
Obecnie na terenie obiektu działa centrum kulturalno-rozrywkowe „Manufaktura” wraz z czterogwiazdkowym hotelem „andel’s”.

**Izrael Poznański
uważany jest
za jednego
z najważniejszych
fabrykantów
XIX-wiecznej Łodzi,
zaczynał od skromnej
tkalni i sklepu**

Dekoracje pałacu w stylu eklektycznym

Wnętrze pałacowe

Ogród pałacowy

Pałac Izraela K. Poznańskiego ze względu na swoją formę i dekorację nazywany „łódzkim Luwrem”, stanowił główną siedzibę przedsiębiorstwa założonego przez fabrykancką rodzinę Poznańskich. Powstał w latach 1888 – 1903 według projektów kilku architektów: Juliusza Junga, Hilarego Majewskiego, Adolfa Zeligsona oraz Dawida Rosenthala.

Pałac miał bardzo rozbudowany i nietypowy, jak na tego typu obiekt, program funkcjonalny. Podkreślany zwykle charakter rezydencjonalny był w rzeczywistości mocno zredukowany - mieściły się tu pomieszczenia reprezentacyjne, recepcyjne, hotelowe, a nawet magazynowo-handlowe.

Główna bryła budynku, stojącego u zbiegu ulic Ogrodowej i Zachodniej, utrzymana jest w stylu eklektycznym z przewagą motywów charakterystycznych dla neorenesansu włoskiego i francuskiego oraz neobaroku. Poza bogatą dekoracją zewnętrzną w dobrym stanie zachowały się także wnętrza pałacowe, ze szczególnie reprezentacyjną salą lustrzaną na czela.

Na przełomie lat 50. i 60. XX wieku wzdłuż ulicy Zachodniej dobudowano skrzydło północne, będące obecnie siedzibą Urzędu Skarbowego.

Od 1975 roku w pałacu mieści się Muzeum Miasta Łodzi. W ramach wystaw stałych muzeum prezentuje m.in. gabinety biograficzne wybitnych osobistości związanych z Łodzią: Karla Dedeciusa, Jana Karskiego, Jerzego Kosińskiego, Artura Rubinsteina, Aleksandra Tansmana, Juliana Tuwima.

Dawna Przędzalnia zakładów Izraela K. Poznańskiego jest jednym z największych budynków przemysłowych wzniesionych w XIX wieku na ziemiach polskich

Dawna Przędzalnia zakładów Izraela K. Poznańskiego jest jednym z największych budynków przemysłowych, wzniesionych w XIX wieku na ziemiach polskich i jednym z największych obiektów tego typu w Europie. Powstał w latach 1876-1878. Autorstwo projektu nie jest jednoznacznie znane, przypisuje się je Hilaremu Majewskiemu lub Juliuszowi Jungowi. Liczącemu 170 m długości czteropiętrowemu ceglanemu budynkowi został nadany charakter obronny przez wprowadzenie czterech górujących nad masywną bryłą wież oraz zastosowaniu motywów charakterystycznych dla średniowiecznej architektury obronnej.

Po rewitalizacji założenia fabrycznego przeprowadzonej na szeroką skalę w 2008 roku, wnętrza dawnej przędzalni zaadaptowane zostały na potrzeby czterogwiazdkowego hotelu „andel’s”.

Kantor fabryczny to trzykondygnacyjny budynek wzniesiony w 1885 roku pomiędzy bramą fabryczną a założeniem pałacowym. Utrzymane w duchu eklektyzmu elewacje kantoru są interesującą próbą uzyskania architektury „przejściowej” pomiędzy surową zabudową przemysłową a eleganckim reprezentacyjnym pałacem. Efekt ten uzyskano, stosując odmienne opracowanie elewacji zwróconych w stronę siedziby właściciela, oraz inne, ceglane skierowane na zabudowania fabryczne. W latach 1899-1907 budynek kantoru uległ rozbudowie, która była powiązana z jednoczesną przebudową pałacu. Na parterze budynku zachowały się autentyczne wnętrza biurowe.

FABRYKA LUDWIKA GEYERA

z zabudową rezydencjonalną oraz parkiem
i Skansenem Miejskiej Architektury Drewnianej

ul. Piotrkowska 280-286, Łódź

3

Założyciel fabryki Ludwik Geyer przybył do Łodzi z Saksonii w 1828 roku. Uważany był za jednego z najważniejszych fabrykantów w trakcie pierwszych dziesięcioleci rozwoju miasta. Wybudowany przez niego kompleks fabryczny stanowi największy i najlepiej zachowany obiekt związany z wczesnym etapem industrializacji na terenie Królestwa Polskiego.

Zespół budynków rezydencjonalnych oraz fabrycznych łączy jednolity pod względem wizualnym styl, wyróżniający się elegancją klasycystyczną architekturą oraz urzekającą białą barwą. Integralną częścią zespołu jest park, spajający obiekty fabryczne z mieszkalnymi. Współcześnie całość założenia uzupełnia wyjątkowy skansen miejskiej architektury drewnianej.

**Fabryka L. Geyera,
tzw. Biała Fabryka
uzyskała biały tynk,
który wyróżniał ją
na tle innych tego
typu założeń**

Podwórze Białej Fabryki

Fabryka L. Geyera od strony parku

Fabryka Ludwika Geyera (tzw. Biała Fabryka) zbudowana w latach 1835-1838 była pierwszym zakładem przemysłowym w mieście wyposażonym w maszynę parową. Fabryka została wzniesiona według angielskiego projektu, jej bryła oraz układ przestrzenny (skonstruowany na planie litery „U”) upodabniał ją do ówczesnie wznoszonych zakładów przemysłowych w rejonie Manchesteru.

Łódzką fabrykę od zabudowań angielskich odróżnia wygląd zewnętrzny. W przeciwieństwie do ascetycznych zabudowań przemysłowych z terytorium Wielkiej Brytanii, uzyskała opracowanie architektoniczne oparte na klasycystycznych proporcjach, co należy prawdopodobnie przypisać próbie dostosowania projektu do otaczającej, zastanej zabudowy. Także użyty biały tynk, niespotykany wówczas w obiektach przemysłowych, pozytywnie wyróżnił ją na tle innych tego typu założeń. Stąd zwyczajowa nazwa „Biała Fabryka”.

Od 1954 roku w budynku fabryki mieści się Centralne Muzeum Włókiennictwa. Jest to jeden z najwcześniejszych na świecie przykładów adaptacji budynków poprzemysłowych na cele wystawiennicze, a jednocześnie jedno z najstarszych muzeów poświęconych historii przemysłu włókienniczego.

Główna ulica Skansenu

Wnętrze jednego z domów

Ekspozycja w Muzeum Włókiennictwa

Skansen łódzkiej Architektury Drewnianej stanowi unikatowy w skali kraju zespół XIX-wiecznej miejskiej zabudowy drewnianej. W jego skład wchodzi translokowane z terenów miasta drewniane domy, wille podmiejskie oraz dawny zbór ze wsi Nowosolna. Skansen udostępniono zwiedzającym w 2008 roku.

Dom Ludwika Geyera był to pierwszy dom założyciela fabryki. Zbudowany został w 1833 roku jako niewielki parterowy budynek przekryty czterospadowym dachem. Na wyraz architektoniczny budynku wpływa zwieńczony trójkątnym szczytem środkowy ryzalit, na osi którego znajduje się główne wejście zaakcentowane dwiema przysadzistymi kolumnami. Zastosowane w budynku formy zbliżyły jego wygląd do XIX-wiecznej architektury dworskiej, stąd zwyczajowa nazwa „Dworek”.

Pałac Ludwika Geyera został zbudowany w latach 1845-1846 jako druga, obszerniejsza rezydencja rodziny Geyerów. W latach 50. XIX w., z powodu zadłużenia właściciela, obiekt został przejęty przez Bank Polski i był jego siedzibą aż do 1875 roku. Niegdyś bogato zdobiony ornamentami w stylu neorenesansowym, w późniejszym okresie w wyniku licznych adaptacji i przebudów budynek stracił swój pierwotny charakter.

Pałac stanowił integralny element założenia fabryczno-rezydencjonalnego, ilustrującego rozwój i historię przedsiębiorstwa rodu Geyerów.

Willa Gustawa Geyera należąca do wnuka założyciela fabryki. Zbudowana w latach 80. XIX wieku w oparciu o mury tzw. domu zabaw, który stał w tym miejscu już w latach 40. tego samego wieku. Wybudowana w stylu neorenesansowym, stylistycznie wpasowuje się w charakter otaczającej ją zabudowy.

Park im. Władysława Reymonta (d. Geyerowski) został założony w połowie XIX wieku i stanowi integralną część zespołu fabryczno-rezydencjonalnego. Staw powstał w wyniku spiętrzenia wody rzeczki Jasień dla potrzeb produkcyjnych. Założenie charakteryzuje bogaty drzewostan, w tym 7 pomników przyrody. Całość zdominowana jest przez rozległy zbiornik wodny i bryłę malowniczo odbijającej się w wodzie „Białej Fabryki”.

ZESPÓŁ FABRYCZNO-MIESZKALNY K. W. SCHEIBLERA

Księży Młyn, Centrala i Park Źródlika

ul. Fabryczna 19-21 (str. nieparzysta)
ul. Księży Młyn 1-15, plac Zwycięstwa 1-2
ul. Przędzalniana 49-67, 46-58, 71, 72
ul. bpa Tymienieckiego 25, 30, 30a

4

Zespół fabryczno-mieszkalny K. W. Scheiblera to wyjątkowy na skalę środkowoeuropejską architektoniczny i urbanistyczny układ zabudowy, prezentujący w wyrazisty sposób cechy krajobrazu miasta doby wczesnej industrializacji. Stanowi dobrze zachowany, jednolity architektonicznie i w niewielkim stopniu przekształcony przykład dużego kompleksu mieszkalno-przemysłowego z drugiej połowy XIX wieku. Zespół składa się z zabudowań dwóch fabryk włókienniczych (w tym monumentalnej przędzalni przy ul. bpa Tymienieckiego), rezydencji fabrykanckich z ogrodami, wzorcowego osiedla robotniczego Księży Młyn wraz z zabudowaniami towarzyszącymi oraz najstarszego w mieście parku publicznego z pomnikowym drzewostanem.

Siedzibia Muzeum Kinematografii

Ekspozycja Muzeum Kinematografii

Pałac Karola Scheiblera został wybudowany w połowie XIX wieku przez jednego z największych łódzkich przemysłowców pochodzenia niemieckiego – Karola Scheiblera, nazywanego „królem bawełny”. Obecną neorenesansową dekorację uzyskał w wyniku przebudowy przeprowadzonej w latach 1886-1888. Dość oszczędna w formie ornamentyka budynku kontrastuje z niezwykle przepychem wewnątrz. W pomieszczeniach w dobrym stanie zachowało się wiele przykładów bogato dekorowanych sztukaterii, kominków, pieców, dekoracji malarskich, boazerii, mebli, tkanin obiciowych, tapet, mozaik, witraży i podłóg. Od 1986 roku w budynku mieści się Muzeum Kinematografii.

Centrala to pierwsze zakłady założone przez Karola Scheiblera wkrótce po jego osiedleniu się w Łodzi. Budowany w kilku fazach, poczynając od 1856 roku, kompleks ceglanych obiektów fabrycznych stanowił trzon imperium bawełnianego K. Scheiblera. Od strony obecnego placu Zwycięstwa ulokowana jest dawna przędzalnia, za nią usytuowane są tkalnia, kotłownia z kantorem i wykończalnia. Frontowa przędzalnia zaopatrzona została w wieżę wodną z charakterystycznym zwieńczeniem. Od zachodu do fabryki przylega dawny pałac fabrykanta.

Altana w Parku Źródlika

Park Źródlika to najstarszy w Łodzi rozległy zespół parkowy położony w czworoboku ulic: Przędzalniana, Fabryczna, Targowa, al. Piłsudskiego. Założony w 1840 r. jako tzw. ogród spacerowy, wchodzący w skład założenia pałacowego rodziny Scheiblerów. Obecnie park składa się z dwóch części (wschodniej i zachodniej) rozdzielonych zabudowaniami dawnej fabryki (tzw. Centrali). W północno-wschodnim narożniku parku ulokowana jest palmiarnia. W jego obrębie znajdują się ponadto dwie ozdobne altany, sztuczna grota oraz dom ogrodnika. W parku odnaleźć można wiele rzadkich gatunków drzew i krzewów, m.in. młorzęb dwukłapowy czy skrzydłorzech kaukaski, a także liczne przykłady pomnikowego drzewostanu.

Osiedle Księży Młyn to zespół fabryczno - mieszkalny, rodzaj miasta w mieście

Willa Herbstów to rezydencja zbudowana w latach 1875-1876, najprawdopodobniej według projektu Hilarego Majewskiego. Jest to pierwsza posiadłość łódzka powstała jako willa w otoczeniu ogrodowym. Wybudowana dla córki Karola Scheiblera Matyldy i jej męża Edwarda Herbsty. Dekoracja zewnętrzna budynku utrzymana jest w stylu neorenesansowym. We wnętrzach zachował się duży zespół wyposażenia ruchomego z drugiej połowy XIX w. i początków XX w. Utrzymany także został oryginalny wystrój pomieszczeń m.in. w salonie lustrzanym, sali balowej, pokoju myśliwskim oraz w sieni.

Od 1976 roku w rezydencji swoją siedzibę ma oddział Muzeum Sztuki. Obecnie we wnętrzach prezentowana jest kolekcja europejskiej i polskiej sztuki dawnej.

Osiedle Księży Młyn to osiedle domów robotniczych zbudowane etapami w latach 1873-1875. Zasadniczy trzon tworzy 18 budynków mieszkalnych, ustawionych w 3 rzędach po 6 domów wraz z zabudową gospodarczą. Główną aleję osiedla zamyka gmach dawnej szkoły i dawny sklep zakładowy (tzw. konsumy). Od zachodu do osiedla przylega budynek dawnej straży pożarnej. Osiedle robotnicze uzupełnia grupa domów mieszkalnych przy ul. Fabrycznej i ul. Przędzalnianej. Całe założenie charakteryzuje niezmienny, regularny układ urbanistyczny i komunikacyjny z częściowo zachowanymi brukami. W przeważającej części zabudowań została zachowana zewnętrzna forma w XIX-wiecznej postaci. W większości przypadków w niezminionej formie pozostał także układ pomieszczeń w mieszkaniach robotniczych.

Domy robotnicze przy ul. Księży Młyn

NEKROPOLIE ŁÓDZKIE

Zespół cmentarny przy ul. Ogrodowej
Cmentarz żydowski - ul. Bracka 40

5 6

Cmentarze łódzkie są wyrazistym odzwierciedleniem dawnej wielokulturowości miasta.

W powiązaniu z zachowanymi budowlami na terenie Łodzi (pałacami i fabrykami), dopełniają obraz potęgi przemysłowych rodów, reprezentowany przez wystawne grobowce i mauzolea. Są miejscami pochówku także innych wybitnych mieszkańców miasta – zasłużonych przedstawicieli duchowieństwa różnych obrządków oraz osobistości ze świata kultury i polityki. Stanowią materialne świadectwo przenikania się wielu kultur i religii.

Rzeźbiony grobowiec przy ul. Ogrodowej

**W części
ewangelickiej
najwspanialszym
grobowcem
jest mauzoleum
rodziny Scheiblerów**

Zespół cmentarny przy ul. Ogrodowej pod względem wyznaniowym podzielony jest na trzy części: katolicką - św. Józefa, protestancką - św. Mateusza i prawosławną - św. Aleksandra Newskiego. Każda z nich zawiera dzieła sztuki sepulkralnej cechujące się dużą wartością artystyczną oraz odzwierciedlające kunszt miejscowej tradycji kamieniarskiej. Nekropolia zachowała swoje pierwotne rozplanowanie (układ alej), układ zieleni (obecnie o pomnikowym charakterze) i w przeważającej większości artystycznie wartościowe grobowce wywodzące się od czasów powstania cmentarza aż po współczesność.

Górujące nad resztą cmentarza monumentalne mauzolea przemysłowców są dziełami uznanych architektów i prezentują wybitne walory artystyczne. Najstarszym zachowanym nagrobkiem w części katolickiej jest pomnik Wojciecha Gozdowskiego - zm. w 1857 roku, w części ewangelickiej - nagrobki Amelii Kielich oraz Maryi z Opatowskich Bitdorf - zm. w 1856 r. a w części prawosławnej - pomnik Jekatieriny Fieofilałtownej Swingowej - zm. w 1887 r.

Największym grobowcem w części katolickiej jest mauzoleum rodziny Heinzlów, zbudowane w latach 1900-1904 według projektu F. Schwechтена.

W części ewangelickiej najwspanialszym grobowcem jest mauzoleum rodziny Scheiblerów zbudowane w latach 1885-1888 według proj. E. Lilpopa i J. Dziekońskiego. Jest to jeden z najlepszych przykładów neogotyku w Polsce i największa prywatna kaplica cmentarna doby nowożytnej na terenie kraju. W części ewangelickiej znajdziemy także mauzolea należące do rodów: Geyerów, Grohmanów, Biedermannów, Kunitzerów.

Interesującym przykładem architektury sepulkralnej jest grobowiec małżeństwa Gojzewskich, stojący na granicy części katolickiej i prawosławnej, przypominający swoją formą bizantyjską świątynię.

Cmentarz żydowski jest jedną z największych nekropolii żydowskich w Europie, rozciągającą się na powierzchni 42 ha

Cmentarz żydowski jest jedną z największych nekropolii żydowskich w Europie, rozciągającą się na powierzchni 42 ha, mieszczącą na swym terenie blisko 180 000 grobów.

Cmentarz został założony w momencie, gdy wyczerpały się możliwości pochówku na nekropolii żydowskiej przy ul. Wesolej, usytuowanej na zachód od Starego Miasta (dziś już nie istniejącej). Teren nowego cmentarza wytyczono w roku 1892 na obszarze ówczesnej miejscowości Bałuty, leżącej poza granicami miasta. Pierwsze pochówki miały miejsce w 1893 roku. Dom przedpogrzebowy, znajdujący się przed wewnętrzną bramą cmentarną, został ukończony w 1898 roku. Na cmentarzu spoczęło wiele osób odgrywających ważne role w życiu politycznym, kulturalnym i religijnym Łodzi, m.in.: rabini, fabrykanci, lekarze, politycy i działacze społeczni.

Wśród grobowców wyróżniają się mauzolea znanych rodów fabrykanckich: Jarocińskich, Konów, Prussaków, Silbersteinów i secesyjny nagrobek Rappaportów. Najwspanialszą budowlą cmentarza jest mauzoleum rodziny Poznańskich, powstałe w latach 1901-1903 według projektu Cremera i Wolffensteina z Berlina.

Na cmentarzu znajdują się również groby rodziców wybitnych ludzi kultury związanych z Łodzią: A. Rubinsteina, A. Szyka, A. Tansmana czy J. Tuwima.

Wyjątkowym fragmentem nekropolii jest tzw. pole gettowe, stanowiące miejsce pochówku 43 tysięcy ofiar Litzmannstadt Ghetto założonego na terenie Łodzi podczas II wojny światowej.

DOWIEDZ SIĘ WIĘCEJ:

Biuro Architekta Miasta

Departament Architektury i Rozwoju, Urząd Miasta Łodzi, Miejski Konserwator Zabytków
ul. Piotrkowska 113
90 - 430 Łódź
tel. +48 42 638 43 33
www.uml.lodz.pl

Centrum Informacji Turystycznej w Łodzi

ul. Piotrkowska 87
90 - 423 Łódź
tel. +48 42 638 59 55
fax +48 42 638 59 55
www.cit.lodz.pl

Centralne Muzeum Włókiennictwa w Łodzi Skansen Łódzkiej Architektury Drewnianej

ul. Piotrkowska 282
93 - 034 Łódź
tel. +48 42 683 26 84
fax +48 42 684 33 55
czynne: wt. /śr. / pt.: 9 - 17
czw.: 11 - 19
sob. /ndz.: 11 - 16
www.muzeumwlokiennictwa.pl

Muzeum Kinematografii w Łodzi

Pl. Zwycięstwa 1
90-312 Łódź
tel. +48 42 674 09 57
tel./fax +48 42 674 90 06
czynne:
wt.: 10 - 17; śr. /pt.: 9 - 16
czw. /sob. /ndz.: 11 - 18
www.kinomuzeum.pl

Muzeum Pałac Herbsta - Oddział Muzeum Sztuki w Łodzi

ul. Przędzalniana 72
90 - 338 Łódź
tel. +48 42 674 96 98
fax +48 42 674 99 82
czynne: wt. - ndz.: 11 - 17
www.palac-herbsta.org.pl

Muzeum Książki Artystycznej

ul. Tymienieckiego 24
90 - 349 Łódź
tel. +48 42 674 42 98
wizyty umawiane telefonicznie
www.book.art.pl

Art_Inkubator

ul. Tymienieckiego 3
90 - 365 Łódź
tel./fax +48 42 207 35 70
www.artinkubator.com

Muzeum Miasta Łodzi

ul. Ogrodowa 15
91 - 065 Łódź
tel. +48 42 254 90 00
tel./fax +48 42 654 03 23
czynne: pn.: 10 - 14
wt./czw.: 10-16; śr.: 14-18
sob. /ndz.: 11 - 18
www.muzeum-lodz.pl

Muzeum Fabryki

ul. Drewnowska 58 (Manufaktura)
91-002 Łódź
tel. +48 42 664 92 93
www.muzeumfabryki.com.pl
czynne: wt. - pt.: 9 - 19
sob. - ndz.: 11 - 19

Towarzystwo Opieki nad Starym Cmentarzem przy ul. Ogrodowej w Łodzi

ul. Wígury 12a
90-301 Łódź
www.starycmentarz.org

Stary Cmentarz

ul. Ogrodowa 15
91 - 065 Łódź
czynne:
1.IV – 31.X godz. 8 - 20
1.XI – 31.III godz. 8 - 17

Fundacja na Rzecz Ratowania Kaplicy Scheiblera

ul. Legionów 31
91 - 072 Łódź
tel./fax +48 42 633 80 23
www.scheibler.org.pl

Gmina Wyznaniowa Żydowska w Łodzi

ul. Pomorska 18
91 - 416 Łódź
tel. + 48 42 633 51 56
tel. / fax +48 42 632 04 27
e-mail:
symcha@jewishcommunity.org.pl
www.jewishlodz.org.pl

Fundacja Monumentum Iudaicum Lodzense

ul. Pomorska 18
91-416 Łódź
tel./fax: +48 42 639 72 33
email: fundacja@lodzjews.org
www.lodzjews.org

Cmentarz Żydowski

ul. Bracka 40
91 - 703 Łódź
(wejście od ulicy Zmiennej)
tel. +48 607 459 560
czynne: ndz. – pt.
(z wyjątkiem świąt żydowskich)
1.IV – 1.XI godz. 9 -17
2.XI – 31.III godz. 9 -15

Muzeum Kanału „Dętka” – Oddział Muzeum Miasta Łodzi

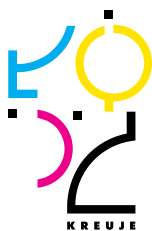
Pl. Wolności 2
91 - 415 Łódź
tel. +48 42 254 90 11
tel./fax +48 42 654 03 23
www.muzeum-lodz.pl
czynne: V – IX
czw. /pt. w godz. 11 - 19
sob. /ndz. 12 - 20

Muzeum Historii Farmacji

Pl. Wolności 2
91-415 Łódź
tel./fax +48 42 632 17 15
www.muzeumfarmacji.eu
czynne: wt. /czw.: 9 - 16
grupy – cały tydzień,
po ustaleniu telefonicznym

POMNIK
HISTORII

Opracowanie:

Urząd Miasta Łodzi, Biuro Architekta Miasta

Wydawca:

Urząd Miasta Łodzi

Biuro Promocji, Turystyki i Współpracy z Zagranicą

ul. Piotrkowska 87

90-423 Łódź

tel.: +48 42 638 44 76

fax: +48 42 638 40 89

e-mail:

promocja@uml.lodz.pl

www.turystyczna.lodz.pl

Zdjęcia: Archiwum UMŁ, Paweł Augustyniak

ISBN 978-83-941411-2-7

2015